

Káich Katalin

A MAGYAR SZÓ HÁROM HÓNAPJA

Napilapunk a művelődés/közművelődés, globalizáció, etnocentrizmus és az internetkultúra világában

A kultúra mint egy közösség szellemiségének letéteményese, lett légyen az vallási, nemzeti, etnikai stb., meghatározó szerephez jut már ma is, de az elkövetkezőkben még inkább, mindenekelőtt abból a szempontból is, hogy mennyire tudja kivédeni, megvédeni a nevezett közösség sajátosságait, a csak rá jellemző megnyilvánulásokat a globalizálódás olvasztótégelyében való elmerüléstől, feloldódástól, az emberiség kultúratlaszáról való végleges eltűnéstől. Éppen ezért tartottuk szükségesnek, hogy a vajdasági magyarság egyetlen napilapját, a *Magyar Szót* vizsgálódásunk tárgyává tegyük a művelődés és közművelődés, a civilizációs folyamatok és a globalizálódás, az etnocentrizmus és a cyberkultúra jelenlétét, illetve hiányát illetően, választ keresve arra vonatkozóan, hogy milyenek az esélyei a vajdasági magyarságnak, amikor arról van szó, hogy az európaizálódás és a globalizálódás útján elindulva egy olyan civilizációs közösség tagja lehet/lesz, amely a kulturális identitás megőrzésének szempontjából csak azoknak a közösségeknek kedvez, amelyek a sajátos tartalmakat és a specifikumokban megnyilvánuló lényegét képesek lesznek megőrizni, illetve kialakuló egységes kulturális folyamatok részévé tenni.

Az elemzés alapjául a 2005. október 15-e és 2006. január 15-e közötti periódusban megjelenő Magyar Szót vettük, nevezetesen a művelődés/közművelődés okán közzétett írásokat a Szabadka, Tiszavidék, Szabadidő és a Művelődés rovatban, valamint a Képes Ifjúság, a Kilátó és a Tarka Világ című mellékletben.

Egyébként a napilap 2004 második felétől kezdődően átkerült a Magyar Nemzeti Tanács hatáskörébe és a több lépcsősre tervezett érdemi megújítása, átalakítása a következő év őszén vette kezdetét, amikor a Képes Ifjúság a továbbiakban a Magyar Szó szerdai mellékleteként látott napvilágot. A realizált innováció célravezetőnek bizonyult, lévén hogy jelentősen megnövekedett a szerdán megjelenő újság példányszáma.

Közművelődésre, művelődésre vonatkozó cikkeket, rövidebb-hosszabb riportokat, esetleg kommentárokat – ezt egyébként elég ritkán – nemcsak a vizs-

gált rovatokban és mellékletekben találunk, hanem a Hétvége, illetve a Közelkép oldalain is. A központi helyet elfoglaló Közelkép például alkalmanként olyan riportokat, interjúkat közöl, melyek az egész Vajdaság kulturális életét érintő jelenségeket veszik számba, mutatják be. A 2005. október 29–30-i, szombati–vasárnapi számban a vajdasági színjátszás kérdéskörének egy-egy aspektusával foglalkozott az újság, nevezetesen a Pataki Gyűrű díjra javasoltakat mutatta be Mihályi Katalin és Tomó Margaréta. A hét témájaként szerepelt A színház – nemzeti sorsunk tükre című eszmefuttatás illetve a hét interjúja, melyet Kovács Friggyessel készített ugyancsak Mihályi Katalin annak okán, hogy egy szabadkai székhelyű Délvidéki Magyar Nemzeti Színház létrehozása szükségességének lehetőségeit, valószínűségének esélyeit szemrevételezve netán valamiféle konklúzió levonását is elvégezhesse.

A Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok tanácskozásán részt vevő Balázs Gézával, valamint Szűts Lászlóval is készült heti interjú, főleg a nyelvhasználat problematikájára vonatkozóan (2005. okt. 22–23., 7. p.). A népi hagyományok ápolásáról, megőrzéséről szóló, illusztrációkkal gazdagított írásoknak is helyet adott a Közelkép. Gergely József mutatta be ugyancsak képfelvételekkel egybekötve például a csókai Móra Ferenc Művelődési Egyesület tevékenységét (2005. dec. 14., 11. p.).

A hétvégi melléklet igen sokrétű tartalmaknak ad helyet. Alkalmadtán azonban még címlapjára is felkerül egy-egy olyan képanyag, mely nem a politikum tárgykörébe sorolható, hanem művelődési tartalmak közvetítésére vonatkozik. Ilyen volt a 2005. október 29–30-i szám a halottak napja alkalmából, meg a karácsonyi szám, mely a Kilátóval együtt több, az ünneppel kapcsolatos írással adózott e jelentős keresztény ünnepkör megtartásának.

Közérdekű, művelődéssel kapcsolatos írást hozott a 2005. november 19–20-i szám a nagyikikindai Popović-könyvtárról, melynek azonban politikai súrlódások okozta felhangjai is voltak.

Az új könyvek és CD-k megjelenéséről bővebb tájékoztatók nemcsak a Művelődés, hanem a Hétvége oldalain is találhatóak. Az MTI kultúrára vonatkozó anyaga között is tallóznak a Hétvége összeállítói, és a szerintük releváns európai eseményekről való tudósításokat ezek alapján prezentálják (2005. okt. 15–16., XI. p. Harold Pintéré a 2005-ös Nobel-díj).

Helytörténettel kapcsolatos írások is megjelennek olykor ebben a mellékletben, amelyeknek szűkebb értelemben vett mondandója műemlékvédelmi jellegű (dec. 17–18. III. p. A kastélylakók álma, dec. 10–11. A szabadkai zsinagóga).

A vizsgált periódusban a hivatalos magyar nyelvhasználat kérdéskörével kapcsolatos tennivalókról nemcsak az aktuálpolitikai írásokban olvashattunk, hanem szélesebb kontextusban tárgyalva is helyet kaptak azok napilapunk hasábjain. A Hétvégében terjedelmes írásokat szenteltek ennek a témának a körbejárására. Pressburger Csaba az Egyetemi előadások magyarul (okt. 29–30.,

III. p.), valamint A bíróságon is magyarul (dec. 10–11., III. p.) című írásaiban – ez utóbbi interjú volt dr. Korhecz Tamással – közvetett módon ugyan, de mégiscsak a vajdasági magyarok nyelvhasználata lehetőségeinek perspektíváit vette számba, mindenekelőtt a közigazgatásban, valamint a felsőoktatásban.

A Tiszavidék és a Szabadka oldal általában a helyi közművelődésre, esetleg művelődésre vonatkozó hosszabb-rövidebb írásokat közöl, melyek elsősorban a hír, illetve az interjú kategóriába tartoznak. Megesik azonban az is, hogy csupán egy-egy kép meg a velejáró képaláírás tudósít igen jelentősnek is mondható művelődési eseményekről. A közölt szövegek a közművelődés/művelődés széles spektrumát mutatják. Az amatőr, valamint a hivatásos magyar színjátszás, a zenei élet megnyilvánulási formái (klasszikus zene, népzenei és egyéb rendezvények), a különböző közlemények az esedékes vagy már megtörtént kulturális rendezvényekről, mint amilyenek a kiállítások, könyvbemutatók, szabad líceumi előadások, irodalmi estek stb., a művelődési intézményeink beléletére vonatkozó információk, az iskolákról, iskolai vetélkedőkről szóló beszámolók, például a Szarvas Gábor nyelvművelő verseny (okt. 20., 9. p.), illetve a hétfégi történelmi vetélkedő Adán (dec. 7., 9. p.). Itt-ott megjelennek a cyberkultúra meghonosítására vonatkozó kezdeményezések is. (Tiszavidék, 2005. okt. 26., 9. p. Új virtuális Zenta az interneten), de található könyv- és filmnépszerűsítő rovat s természetesen színházi- és moziműsor-ajánló is.

A felsoroltakból arra lehetne következtetni, hogy mind Szabadkán, mind pedig a Tiszavidéken igen mozgalmas és tartalmas közművelődési/művelődési élet zajlik, azonban nagy ritkán olyan tudósítás is megjelenik, amely a befogadás kérdését feszegeti, s ilyenkor az is kiderül, hogy az egyes rendezvények látogatottsága igencsak foghíjas még akkor is, ha „művészeti eseményről” van szó. Vagy éppen azért (nov. 8., 9. p. Az igénytelenség netovábbja)? Mindezeket figyelembe véve tehát az elkövetkezőkben olyan elvárásoknak is eleget kellene tenniük a Magyar Szóban megjelentetett, művelődésre vonatkozó írásoknak, melyek a befogadás kérdéskörét alaposabban megvizsgálják, ugyanis ellenkező esetben egy virtuális művelődési életre vonatkozó adatokat kap az olvasó, s nem a valós helyzetet ismeri meg a közleményekből. Ahhoz azonban, hogy a teljes értékű beszámoló megszülethessen egy-egy művelődési rendezvénnyel kapcsolatban, arra is szükség van, hogy a beszámoló készítője végig jelen legyen az eseményen, s ne az előre elkészített program alapján írja meg tudósítását, mert a lefolyó események néha különböznek a programban foglaltaktól, és ilyenkor a megjelentetett írás nem a megtörtént eseményt rögzíti. Ilyen volt például a 2006. március 16-án **szb** tollából közzétett Áldott legyen emléke! című írás, melyből egyértelműen kiderül, hogy a tudósító nem volt végig jelen a tudósítandó eseményen, ugyanis nemcsak a rendezvény központi előadását felejtette el megemlíteni, hanem a belgrádi magyar nagykövetség képviselőjében megjelent Rusz Radovánról sem tett említést, aki pedig Gyurcsány Ferencnek a határon

túli magyarokhoz írt levelét olvasta fel, amiről a műsorról kiadott program természetesen nem tartalmazott információt.

Az utóbbi időkben egyébként igen gyakran megesik, hogy az újság sok pontatlanságot közöl. A nevek elírása vezető helyen említhető. Megengedhetlennek tartjuk például, hogy a vajdasági, sőt az egyetemes magyar színjátszás szempontjából is kiemelkedő helyet elfoglaló, nemrég elhunyt Romhányi Ibit Ibolyára keresztelje a figyelmetlen újságíró. Annyit mégiscsak illik tudni, hogy a Romhányi Mária névre keresztelt színművésznőnk *az Ibi*, nem pedig az Ibolya művésznevet vette fel, amikor a világot jelentő deszkára lépett.

A Szabadidő oldal meg a Tarka Világ mindenekelőtt közművelődési célokat szolgál. Különösen a Tarka Világra vonatkozik ez: többek között a történelmi, a földrajzi tudnivalók meg az utazás, étkezés, és az olvasás népszerűsítését is felvállalja. A különböző élettevékenységgel, emberi viselkedéssel járó tudnivalók is helyet kapnak az oldalakon. Az internet meghatározó szerephez jut ebben a mellékletben, abban az értelemben, ahogyan erről Pajor Enikő értekezett nemrég a Szegeden 2006. március 6-a és 8-a között megrendezett nemzetközi tudományos tanácskozáson, melyet A kulturaközvetítés elmélete és gyakorlata címen tartottak meg. A cyberkultúra lehetőségeit fejtegetve az előadás arra hívta fel a figyelmet, hogy az internetre úgy is tekinthetünk, mint egy nagy könyvtárra, amelynek olvasóterme világméreteket ölt, a rákapcsolódó személyek pedig használhatják, olvashatják a rajta őrzött dokumentumokat, sőt saját szellemi termékeiket is elhelyezhetik rajta. A Tarka Világ a felhasználók közé tartozik ugyan, viszont a megjelentetett népszerűsítő írások révén a vajdasági magyar olvasók kitekinthetnek a nagyvilágba, ha már a bezártság okán csak keveseknek nyílik alkalma például arra, hogy az utazások révén tegyen szert bizonyos ismeretekre.

A Szabadidő oldal általános művelődést szolgáló, rövid közleményei által kínál olvasóinak olyan ismereteket, melyek például a tudománytörténet, a művészettörténet, a művelődéstörténet bizonyos jelenségeinek népszerűsítését is lehetővé teszik. Az Idézzük... című rovat a világszerte ismert gondolkodók, művészek, írók magvas mondásainak publikálásával viszont, ha csak igen kicsiny mértékben is, de köztudatba helyez olyan, az általános műveltség szempontjából releváns személyeket, akiről az átlagembernek vajmi kevés tudomása van.

A Művelődés a 11. oldalra került a Magyar Szóban. Ezt akár jelzésértékűnek is tekinthetjük arra vonatkozóan, hogy napilapunk számára mit jelent a vajdasági magyarság művelődési életének alakulása s az arról való tudósítás. Az oldalon közzétettek egyébként megpróbálják tetten érni mindazt, ami tartomány-szerte történik a közművelődés/művelődés szempontjából. Mindenekelőtt olyan írásokról van szó, melyek a Vajdaság összefüggésében fontosnak ítélt kulturális tevékenységet veszik számba hírek, tudósítások, interjúk, beszámolók formájában. Ezek közé tartoznak a hivatásos színházaink tevékenységével kapcsolatos

hosszabb-rövidebb információk, a jeles napokról, dátumokról, intézmények évfordulóiról való megemlékezések, kultúrrendezvények műsorainak ismertetése, a különböző művészeti ágakban történekről való tájékoztatók (film, fotóművészet, képzőművészet és iparművészet, zeneművészet stb.), a határon belüli és határon túli országos versenyekről készített beszámolók, az oktatással, oktatási intézményekkel kapcsolatos írások, az új kiadványok meg a hazai és külföldi könyvvásárok számbavétele, a popkultúra megnyilvánulási formái, a tudományos élet hírei, tájékoztatók jeles személyek tevékenységéről, díjazottainkról, esetleg megemlékezések a körünkből eltávozottakról stb.

Néhány esetben Európára is kitekint ez az oldal. Általában a kultura.hu, valamint a fn.hu írásait teszi közzé a szerkesztő.

Csekély az elemző írások száma a Művelődés oldalán. Többnyire csak egy-egy színházi bemutatóról illetve hangversenyről olvashatunk értékelő sorokat. Ebben a rovatban is, akárcsak a többiben, a mennyiség jut meghatározó szerephez, holott a művelődési tevékenységek megítélésében perdöntő csakis a minőség megléte vagy hiánya lehet. Ilyenformán ez az oldala a Magyar Szónak inkább az eltömegesedett, semmint a kultúrateremtő, sokszínű és sokarcú ember szempontjait érvényesíti, ha a művelődés, illetve a közművelődés körülményeinek prezentálásáról van szó.

A Kilátó elsősorban irodalmi mellékletként tartható számon a képzőművészeti alkotásoknak mint illusztrációknak kíséretében. Az utóbbi időben ez a melléklet vállalta/vállalja fel az egyre nagyobb számban jelentkező kezdők és fiatalok írásainak közzétételét, akik nem ismerik el az irodalmi kánon szerinti értékelés egyedül üdvözítő voltát, és egyre inkább a cyberkultúra felé való tájékozódás révén igyekeznek kiharcolni helyüket a vajdasági magyar irodalomban is, olyan lehetőséget ismerve fel ennek a kialakuló új közösségnek sajátos kultúráját illetően, amely a bezártság helyett a világ felé való tájékozódás, nyitás lehetőségeit kínálja, s egyben a divatjamúlt posztmodern vonulatból való kilépést is elősegíti. Emellett a Kilátó természetesen a hagyományos irodalmi, illetve kulturális formák megnyilvánulásainak is helyet ad. A Beszéd és írás, valamint a Szófigyelő rovata a nyelvhasználat és a nyelvhelyesség aspektusainak vizsgálatához is hozzájárulnak.

Végül a megújított Képes Ifjúság néhány közművelődéssel, művelődéssel kapcsolatos írásáról szeretnénk szólni. Az immár szerdai mellékletként kiadott ifjúsági újság a vizsgált periódusban hatványozottan vállalta fel a kulturális értékek prezentálásának feladatát, méghozzá olyképpen, hogy a megjelentetett írások többsége nem a hírek, tudósítások, beszámolók körébe tartozik, hanem az interjúalanyok sokoldalú bemutatását, a látott rendezvények részletes ismertetését, érdemi elemzését végzik el az írások szerzői, s ilyenformán sokszor egy értékítéletében hitelesebb helyzetképet festenek közművelődésünk/kultúránk állapotáról. Az igényes írások létrehozói a véleménynyilvánítástól sem félnek,

bizonyítván, hogy igenis van mondanivalójuk a tárgyalatról, s ez nagy erénye a közzétett szövegeknek. Lehet, hogy az egy-egy színházi előadásról szóló fejtegetés eltér a megszokott és elvárt bírálati formáktól, de a nagyszámú asszociatív elem kibontakoztatása a látott produkció okán olyan összefüggéseiben gazdag elemzést eredményez, melyet élvezettel lehet olvasni (2005. okt. 19., 11–12. p., nov. 2., 8–9. p.). Emellett ezek az írások lehetőséget nyújtanak a színházról hagyományosan goldolkodó számára, hogy betekintést nyerjen a ma élő és alkotó fiatalok sajtóságos világába, gondolkodásrendszerébe.

A Képes Ifjúság azt is lehetővé teszi, hogy egy-egy jelentősebb, az egész vajdasági magyarságot érintő kulturális eseményről részletesen tájékozódhassék az olvasó. Az adai Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok (nov. 19., 8–9. p.), a IV. Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencia (nov. 23., 6–7. p.), a B. Szabó György Emléknapi Nagybecskerekén (dec. 7., 6–7. p.), A zEtna II. Irodalmi Fesztiválja (nov. 9., 6–7. p.), a Magyar Tanszék ünnepe (okt. 26., 8. p.), vagy éppenséggel a DNS kulturális folyóirat újabb számának megjelenése (dec. 28., 14–15. p.) mind-mind olyan mozzanata kulturális életünknek, melynek részleteiről csak ebből a szerdai mellékletből értesülhetünk.

Természetesen az ifjúsági kultúra kérdésköreinek körbejárását is megtaláljuk ebben a hetenként megjelenő kiadványban, melyben nemcsak a sokszínűség jut kifejezésre, hanem mindenekelőtt a fiatalok érzés- és gondolatvilága is megmutatkozik, ami nagyon fontos abból a szempontból is, hogy segítse a fiatalokkal való kommunikációban az idősebb generációkat, s hogy egyengesse az egymás közti megértés gyakran igencsak egyenetlen útjait. Egyébként egyes információk szerint a szerdán megjelenő Képes Ifjúságot, a felnőttek is igen nagy odafigyeléssel lapozgatják (dec. 7., 3. p. Máriás Endre: Többen, többet!).

Jóleső érzéssel tölti el a lap olvasóját az is, hogy a lapszerkesztő az időszerű kérdéseket jegyzetében kommentálja (a szerkesztői kommentárt igencsak hiányoljuk napilapunkban), s az arctalan hírhalmaz helyett máris az egyediség, a sajátos jelleg jut kifejezésre minden egyes megjelentetett számban. Az olvasó iránti tisztelet kinyilvánítását üdvözljük ebben a gesztusban. Meg azt, hogy egy-egy eseményről, lett légyen az politika vagy egyéb, van véleménye a szerkesztő(k)nek, s azt egy az egyben közölni meri abból a célból, hogy megossza olvasóival.

Annak ellenére, hogy végül is az elkészített részleges elemzés nem kategóriákat állított fel, hanem a jelenségekre összpontosított, néhány jellegzetessége a Magyar Szóban közzétett közművelődésre/művelődésre vonatkozó anyagnak körvonalazhatóvá vált. A nevezett két kategória közötti határok igen elmosódottan mutatkoznak meg a közölt írásokban, függetlenül attól, hogy hírről, ismertetőről, interjúkról, beszámolókról, tudósításokról vagy egyebekről van szó. Kommentárokban, alaposabb elemzésekben igen szegény napilapunk. Kivételt a Képes Ifjúság képez. A globalizációhoz kapcsolódó jelenségekkel is ebben az

ifjúsági mellékletben találkozunk gyakrabban, ami természetes is, hiszen realizált kulturális megnyilvánulásaikban (divat, zene, napi szóhasználatuk vagy éppenséggel gondolkodásrendszerük milyensége stb.) ők állnak a legközelebb a világban kifejezésre jutó uniformizálódáshoz.

A Magyar Szó Művelődés rovatában az etnocentrizmus ismérvei is felfedezhetők, melyeknek alapot a gyakran rosszul értelmezett, eredeti gyökereitől megfosztott hagyományápolás terén kifejtett tevékenységek adnak.

A kialakuló cyberkultúra nyomait is a fiatalok alkotói aktivitásaiban lehet felismerni, vagy úgy, hogy alkotásaikba elvétve beépítik az új lehetőségek kínálta elemeket (lásd a Kilátóban közölt ilyen jellegű szövegeket), vagy pedig akképpen, hogy a számukra releváns információanyagot továbbadják (Képes Ifjúság).

A klasszikus értelemben vett kultúraközvetítés feladatát csak igen hiányosan végezte el 2005. október 15-e és 2006. január 15-e között egyetlen napilapunk, a Magyar Szó.